

Studia Generalia 2009

TAITEIDEN KOHTAAMINEN

Helsingin yliopisto 19.2.2009, Porthania (Yliopistonkatu 3), klo 17.00–19.00

TAITEEN TARKOITUS JA PÄÄMÄÄRÄT

Professori Mika Lavento

Taide ennen taidetta

Taide nykyisenä käsitteenä ja myös sanana on nuori. Koska menneisyyden taiteen määrittely tapahtuu nykyajasta käsin sen merkitykset voivat olla hyvin toisenlaisia kuin mitä ne menneisyydessä ovat olleet. Taiteen irrottaminen kokonaan käytännön funktiosta esteettiseksi ei ole perusteltua esihistoriaa tarkasteltaessa.

Esitykseni lähtökohtana on aineisto, joka voi olla kymmenien tuhansien vuosien ikäistä tai toisaalta peräisin vain muutamien satojen vuosien takaa. Taustatieto löytöpaikasta auttaa ymmärtämään, mitä esine on omana aikanaan merkinnyt. Monet esineet olivat joutuneet kauas alkuperäisestä kontekstistaan jo kauan ennen kuin ne nyt päätyivät arkeologien tutkittaviksi. Ne ovat voineet liikkua tuhansia kilometrejä valmistuspaikoiltaan.

Vaikka nykyisten taidekäsitteiden korrelaatio menneisyyden ihmisen tuottaman esineistön kanssa saattaa olla ongelma, koetan silti pohtia, mitä ymmärrettäviä merkityksiä taiteella on menneisyydessä voinut olla. Taide on toimintaa tai sellaisen toiminnan tulos, jolla on ollut kulloinkin päämäärä. Esine saattoi kuvastaa jotain todellista ilmiötä, mutta sen keskeinen tehtävä on voinut olla toimia välittäjänä todellisuuden ja tuonpuoleisen välillä. Sopivalla tavalla taiteen avulla voitiin saavuttaa jotain sellaista, mikä kuvan tai esineen valmistajalle oli keskeistä.

Esineiden ja kuvien kautta menneisyyden ilmiöt hahmottavat taidetta myös taitona. Esineellä oli funktio, joka liittyi ryhmien väliseen lahjojen vaihtoon. Lajissaan harvinainen esine osoitti kunnioitusta henkilöä kohtaan, jolle lahja annettiin. Vaikka esine itsessään oli funktionaalinen (esim. kiven taltta), sen taitava valmistaminen ja kaikille avautuva kauneus saattoi estää sen käytön käytännölliseen tarkoitukseensa. Lahjan antamisen tarkoitus saattoi olla yhteisöjen tai yksilöiden välisen ystävyyden ylläpito, ongelmien selvittäminen. Lahjojen vaihtoon viittava prestiisiesineistö erottuu arkeologisissa aineistoissa usein selvästi.

Edellä on lähdetty ajatuksesta, että menneisyyden taiteeseen kuuluu vain meille esineiden tai kuvien kautta avautuva maailma. Siihen on kuitenkin luettavissa myös sellainen taide, joka heijastuu epäsuorasti arkeologisen aineiston kautta. Taiteen lajit esittäminen, musiikki ja kerronta tulevat nekin ainakin jossain määrin tutkijoiden havaittaviksi.

Keskeinen ongelma menneisyyden taiteen tulkinnassa on sen määrittely meidän lähtökohdistamme. Attribuutit, jotka taidetta määrittelevät voivat olla meille ja menneisyyden ihmisille yhteisiä, mutta ne voivat olla myös täysin erilaisia. Esteettisyyttä määrittelevät piirteet ovat muuttuneet, mutta tulkitsijoilla on oltava jotain yhteistä menneisyyden maailman kanssa. Pystymme esimerkiksi erottamaan ihmisen ja eläimet kuvista, mutta mietittäväksi jää, miksi menneisyyden ihmiset tekivät sellaisia kuvia kuin mitä näemme. On syytä uskoa, että meitä ihmetyttävät kuvat olisivat voineet olla myös toisenlaisiakin.

Suora lähetys ja videotallenteet internetissä, osoitteessa <http://video.helsinki.fi/studia/>.
Luentojen lyhennelmät ja luentosarjan ohjelma löytyy osoitteesta www.helsinki.fi/vst.
Luentosarjan luennot julkaistaan kirjana Vapaan sivistystyön toimikunnan julkaisusarjassa.
Tilaukset: (09) 191 58063 (toimisto), vst@helsinki.fi tai www.sivuilla www.helsinki.fi/vst.